

Kokonaisvaltaisen kaupunkihyvinnön aika? Urbaani monimuotoisuus ja kaupunkiympäristön estetiikka hyvinvointitekijöinä

VESA VIHANNINJOKI

Hyvinvointi ymmärretään nykyään jo varsin yleisesti pelkästään hyvinvointia rajoittavien tekijöiden ja ongelmien puuttumista laajemmaksi ilmiöksi, eikä tämän päivän hyvinvointikeskustelu keskity yksinomaan konkreettisiin ja materiaaliin hyvinvoinnin edellytyksiin. Myös merkitykseltään hyvin laaja-alaiset ja abstraktit vapauden ja inhimillisen kukoistuksen ideaalit – kuten mahdollisuus omien tavoitteiden asettamiseen ja itsensä kehittämiseen – tunnustetaan keskeisiksi hyvinvointitekijöiksi. Hyvinvointitutkimuksen ja laajemminkin yhteiskuntapolitiikan keskiössä on tällöin kysymys siitä, millaisin keinoin ja toimenpitein laaja-alaista hyvinvointia on mahdollista tuottaa – kuinka vapauden ja kukoistuksen kaltaisten seikkojen toteutumista voi tukea?

Hyvinvointikeskustelun yleisen laaja-alaisuuden ohella on tapahtunut toinen, osin rinnakkainen ja päällekkäinen muutos, jonka myötä on kiinnostuttu entistä enemmän hyvinvoinnin alueellisesta jakautumisesta ja alueellisesta eriarvoistumisesta. Huomiota on tässä yhteydessä kiinnitetty niin hyvinvoinnin objektiivisiin kuin subjektiivisiin ulottuvuuksiin, ja tutkimuksen alueellinen ulottuvuus on usein perustunut verrattain karkeaan kaupunki–maaseutu-jaotteluun. Tällöin johtopäätöksenä on muun muassa todettu, että Suomessa hyvinvoinnin objektiiviset alue-erot ovat kohtalaisen suuria – harvaan asutulla maaseudulla elintaso on ollut objektiivisin mittarein perinteisesti matalinta – kun taas subjektiivisin mittarein arvioituna erot eivät ole yhtä merkittäviä (Saarinen & al. 2013). Subjektiivisen hyvinvoinnin maantieteellistä jakautumista on lähestytty myös alueellisen onnellisuustutkimuksen keinoin, ja kansainvälisissä tutkimuksissa erityisesti pienet kaupungit ovat osoittautuneet onnellisuutta edis-

täviksi asuinympäristöiksi (Saarinen & al. 2014).

Tämän tyyppisissä hyvinvointi- ja onnellisuustutkimuksissa käsitellään kuitenkin aina vain sellaisia fyysisen tai sosiaalisen ympäristön tekijöitä ja ominaisuuksia, jotka voidaan suhteellisen yksiselitteisesti määritellä ja identifoida. Tutkimuksen lähtökohta on siis siinä mielessä mekanistinen ja deterministinen, että sen tavoitteena on hyvinvointiin ja onnellisuuteen merkittävästi vaikuttavien syy–seuraus-suhteiden osoittaminen. Tällöin tarkastelun ulkopuolelle jää väistämättä ympäristön ja ihmisen välisen vuorovaikutuksen monimuotoisuus ja vastavuoroisuus: ympäristö on tutkimusasetelman yksinkertaistavista kategorisoinneista huolimatta monitulkintainen, ja se sisältää aina erilaisia arvo- ja merkityskokonaisuuksia eri väestöryhmille, kulttuurisille viiteryhmillä ja yksilöille. Esimerkiksi julkisten ja kaupallisten palvelujen saavutettavuutta sekä viheralueiden määrää voidaan kyllä mitata numeerisesti ja täten objektiivisesti, mutta saadut tulokset eivät kerro vielä paljoakaan siitä, kuinka eri toimijat nämä ympäristönsä ominaisuudet kokevat ja millaisia positiivisia tai negatiivisia arvoja he ympäristössään näkevät.

Tässä avauksessa tarkoitukseni ei ole puretua alueellisen hyvinvointitutkimuksen metodologiaan, vaan pyrin nostamaan esille muutamia sellaisia seikkoja, jotka voivat auttaa ymmärtämään erityisesti kaupunkihyvinnön problematiikkaa uudella ja entistä kokonaisvaltaisemmalla tavalla. Käsitteilyni pääpaino on hyvinvoinnin kokemuksellisessa ulottuvuudessa sekä ennen kaikkea siinä, millainen on hyvinvointia edistävä kaupunkiympäristö ja kuinka tällaisen ympäristön syntymistä on mahdollista edistää. Pyrin osoittamaan, että mikäli urbaaniin elämänmuotoon oleellisesti kuuluva monimuotoisuus hyväksytään lähtökohdaksi

kaupunkiympäristöjen kehittämisessä, kaupunkiympäristön hyvinvointivaikutuksia tulisi tarkastella uudesta näkökulmasta ja entistä kokonaisvaltaisemmin. Koska ihmisen elin- ja toimintaympäristö on keskeinen taustatekijä erityisesti kokemuksellista hyvinvointia ajatellen, myös kaupunkiympäristön kokemisen moninaisuus olisi syytä ottaa vakavasti kaupunkisuunnittelusta ja sen tavoitteista keskusteltaessa.

Kaupunkiympäristön kokemisessa ja siihen liittyvässä kokemuksellisessa hyvinvoinnissa kyse on osaltaan estetiikasta ja urbaaneista esteettisistä arvoista (ks. esim. Karisto 2004). Argumenttini mukaan kaupunkiympäristön estetiikka ei tarkoita sellaisia kiistanalaisia ”makuasioita”, joista jokainen yksilö voi olla mitä mieltä tahansa sen kummemmin perustelematta, mutta ei myöskään keskustelua, joka koskettaa lähinnä vain tarkasti rajattua suunnittelijakuntaa ja suunnittelukysymyksistä tutkimusmielessä kiinnostuneita asiantuntijoita. Kyseessä on pikemminkin ilmiö, joka on oleellinen osa kokonaisvaltaisesti ymmärrettyä kaupunkihyvinvointia ja jonka lopullista merkitystä ei etenäkään suomalaisessa teknis-taloudellisesti orientoituneessa ja normipohjaisessa suunnittelukulttuurissa tunnuta vielä sisäistettäneen.

Hyvinvoinnin ulottuvuudet kaupunkiympäristössä ja kaupunkihyvinvointi

Kaupunkihyvinvointia ilmiönä voidaan lähestyä monenlaisista teoriakehyksistä, ja kulloinkin valittu näkökulma sisältää teoriaperinteelle ominaisia painotuksia ja rajauksia. Koska ilmiö on kuitenkin olemukseltaan hyvin monisyinen, mikään yksittäinen tulokulma ei ole tyhjentävä, vaikka tutkimuksen lähtökohtaisena tavoitteena olisikin kokonaisvaltainen hyvinvointia koskeva ymmärrys. Kaupunkihyvinvoinnin entistä paremman ymmärtämisen kannalta mielenkiintoisia näkökulmia ovat edellä mainitut perinteinen, objektiivisiin indikaattoreihin perustuva hyvinvointitutkimus ja hyvinvoinnin kokemuksellista (subjektivistista) puolta painottava onnellisuustutkimus sekä näiden lisäksi laajasti käsitetty ympäristöterveys-tutkimus, jonka puitteissa on varsin kattavasti selvitetty ihmisen ja ympäristön vuorovaikutuksen eri muotoja (Sairinen & al. 2006; ks. myös Kytä & Broberg 2014).

Nyt keskityn ensisijaisesti kokemukselliseen hyvinvointiin ja sen edistämiseen – osittain juuri sik-

si, että tähän kokonaisuuteen liittyy eräs perustavanlaatuinen ongelma: koska kyseessä on nimenomaan kokemuksellinen ilmiö, yksilöllinen koki- ja hänen ominaisuutensa viime kädessä määrittävät sen, mitkä kulloinkin ovat hyvinvointia edistäviä tai heikentäviä seikkoja. Ennen kuin kokemuksellista hyvinvointia voidaan aktiivisin toimin edes pyrkiä lisäämään, olisi siis tiedettävä, mitkä yksilö- ja viiteryhmäkohtaiset mekanismit ja toimenpiteet tosiasiaa – ja mielellään kustannustehokkaasti – kulloinkin toimivat. Kokemuksellista hyvinvointia ja erityisesti onnellisuutta on myös esitetty politiikan päätavoitteeksi taloudellisen kasvun ja menestyksen sijaan (ks. esim. Sauli 2011), mutta juuri konkreettisten politiikkatoimien perusteltavuuteen liittyy huomattavia ongelmia. Toimien vaikuttavuus on kyseenalaistettavissa esimerkiksi vetoamalla ihmisten vaihteleviin ja osin ristiriitaisiin arvoihin ja preferensseihin, välittävien mekanismien moninaisuuteen ja kompleksisuuteen tai tutkimustiedon vähäisyyteen ja tulosten partikulaarisuudesta johtuvaan soveltamisen vaikeuteen.

Kokemuksellista hyvinvointia painotettaessa ei kuitenkaan voida sivuuttaa hyvinvoinnin objektiivisia ulottuvuuksia sekä erilaisia hyvinvoinnin taustatekijöitä, joista ympäristö on keskeinen. Viime kädessä ympäristö ja siinä toimivat ihmiset muodostavat vuorovaikutteisen kokonaisuuden, jonka suhteen voidaan tarkastella kolmea erilaista hyvinvoinnin tasoa tai ulottuvuutta: on olemassa ympäristön hyvinvointi, ihmisten hyvinvointi – jonka osa kokemuksellisen hyvinvointi on – sekä ihminen–ympäristö–kokonaisuuden oma hyvinvointi, joka perustuu sen osatekijöiden hyvinvointiin ja osatekijöiden välisten vuorovaikutusmekanismien asianmukaiseen toimintaan.

Hyvinvointi voi ymmärrettävästi tarkoittaa eri asioita kaupunkiympäristössä ja ympäristössä, jossa ihmisen kädenjälki ei ole niin keskeisessä osassa; erityisesti hyvinvointiin vaikuttavat mekanismit ovat erilaisia eri ympäristöissä, joissa vuorovaikuttavien toimijoiden määrä ja laatu vaihtelevat oleellisesti. Tässä mielessä voidaan puhua erikseen hyvinvoinnista nimenomaan kaupunkiympäristössä tai erityisesti kaupunkihyvinvoinnista, joka tässä yhteydessä muodostaa myös perustan systeemille ja ekologiasta ammentavalle näkemykselle. Kaupunkihyvinvoinnilla viittaankin siihen laajaan kokonaisuuteen, jonka kaupunkien asukkaiden elämänlaatu ja kaupunkiympäristöjen – niin luontokuin rakennettujen ympäristöjen – kukoistami-

nen muodostavat. Painottamalla kaupunkihyvinvoinnin kokonaisvaltaisuutta haluan nostaa esiin sen eron, joka kaupungin hyvinvoinnin ja kaupunkilaisten hyvinvoinnin välillä joskus vallitsee: kaupunki eräänlaisena teknis-taloudellisena mekanismina voi menestyä, vaikka kaupungin asukkaat eivät voi hyvin tai ole tyytyväisiä elämänlaatuunsa (Simpura 2004). Näiden kaupunkihyvinvoinnin eri puolien välinen ero on erityisesti urbaanin yhteiskunnan ja sen hyvinvoinnin kestävyuden kannalta kriittinen, sillä teknis-taloudellinen ulottuvuus on vain yksi osa kokonaisvaltaisesti ymmärrettyä kestävyyttä – siis vaikka juuri kaupunkitalous ja yhdyskuntatekniset seikat ovat usein määrävässä asemassa kaupunkia ja sen kehittämistä koskevassa päätöksenteossa.

Samalla on huomattava, ettei teknis-taloudellisin indikaattorein osoitettavaa menestystäkään voi pitkällä aikavälillä syntyä ilman ekologista, sosiaalista ja kulttuurista kestävyttä, sillä kestävyiden muiden osa-alueiden systemaattiset laiminlyönnit aiheuttavat lopulta kriittiseksi muodostuvia epäkohtia ja jännitteitä. Tarkoittamani laajalainen kaupunkihyvinvointi viittaa siis sellaiseen hyvinvointiin, joka on aidosti kestävää kaikki kestävyiden osa-alueet huomioon ottaen – ei pelkästään valikoitujen talouslukujen tai terveys- ja hyvinvointitilastojen osalta. Tällöin joudutaan kysymään myös sellaista kokemuksellista hyvinvointia, joka on numeerisia mittareita hyödyntävien tutkimusten ja asiantuntijalausuntojen sekä näihin perustuvan hyvinvointikäsitteen taustalla, ja ehkä myös osin sen ulottumattomissa. Tässä onkin suuri haaste hyvinvointitutkimukselle, sillä tutkittavasta väestökokonaisuudesta ja viime kädessä yksittäisten ihmisten henkilökohtaisista elämismaailmoista peräisin olevien laadullisten ja kokemusperäisten tekijöiden sisällyttäminen informatiiviseen ja riittävän yksiselitteiseen vertailevaan analyysiin on ymmärrettävästi ongelmallista.

Kokemuksellinen hyvinvoinnin tuottamisen ongelma kaupunkiympäristössä

Kokemuksellisen hyvinvoinnin ja onnellisuuden lisäämiseen tähtäävien politiikkatoimien perusteltavuus on huomattava ongelma, joka ilmenee monella tavalla myös kaupunkiympäristöstä ja sen kehittämisestä käydyssä keskustelussa. Tämän keskustelun ytimessä on kaupunkisuunnittelu sekä sen keinot ja tavoitteet; erityisesti suo-

malaisessa, vahvaan valtiolliseen ja kunnalliseen ohjaamiseen perustuvassa suunnittelukulttuurissa poliittinen ulottuvuus on aina voimakkaasti läsnä suunnittelussa ja suunnitteludiskurssissa (ks. esim. Puustinen 2006). Seuraavassa pyrin lyhyesti havainnollistamaan muutamin esimerkein niitä perustavanlaatuisia haasteita, joita hyvinvointikysymysten käsittely suunnittelukeskustelun puitteissa sisältää.

Kaupunkisuunnittelun tavoitteiden asianmukaisuutta ja toteutuneiden ratkaisujen onnistuneisuutta on toisinaan pyritty arvioimaan erilaisien empiiristen asumistyytyväisyys- ja asumispreferenssitutkimusten avulla. Erityisesti asumispreferenssitutkimusten mielekkäisyys ja tulosten sovellettavuus on saanut aikaan paljon kriittistä keskustelua (ks. esim. Kortteinen & al. 2005; Lapintie 2008; 2010; Vasanen 2010), jonka yksityiskohtiin en voi tässä yhteydessä mennä – tarkoituksenani on lähinnä havainnollistaa hyvinvointi-ilmion käsittelyä yleisemmällä tasolla. Asumistyytyväisyystutkimuksista keskeisimpänä voidaan pitää Suomen ympäristökeskuksen valtakunnallista Asukasbarometria (viimeisin on vuodelta 2010; Strandell 2011), jossa lähestytään asuin ympäristön laatua ympäristön toimivuuden ja asumisviihtyvyyden kautta. Tämän näkökulman rajauksista kertoo jotakin jo se, että asumistyytyväisyyden ja hyvinvoinnin potentiaalisista yhteyksistä huolimatta hyvinvoinnista itsessään ei tämän tutkimuksen puitteissa puhuta mitään. Tästä huolimatta tyytyväisyyttä asuin ympäristöön on perusteltua pitää yhtenä hyvinvointia selittävänä tekijänä, ja näin ollen tyytyväisyyteen vaikuttavat tekijät tulisi ottaa hyvinvointia edistävässä suunnittelussa huomioon.

Ongelmaksi asumistyytyväisyys- ja preferenssitutkimusten tulkinnessa ja soveltamisessa muodostuu se, millaisia yhteyksiä selville saatujen preferenssien ja hyvinvoinnin edistämisen välille voidaan projisoida – ja erityisesti se, millaisten konkreettisten toimien voidaan olettaa lisäävän tyytyväisyyttä ja hyvinvointia. Jos esimerkiksi suurin osa väestöstä ilmoittaa toivetalotyyppikseen omakotitalon, ja nykyisellään suurin osa ihmisistä asuu kerrostaloissa, tulisiko tästä vetää johtopäätös, että hyvinvointia edistävän kaupunkisuunnittelun tulisi jatkossa suosia omakotiasumista kerrostaloasumisen kustannuksella? Tämä kieltämättä suoraviivainen ja johdatteleva kysymys sekä sen taustalla olevien argumenttien pitävyys on saanut aikaan hyvin vilkkaan keskustelun. Kaupunkilaisuuden

ja kaupunkimaisten elämäntyylien monimuotoisuutta korostavasta näkökulmasta voi kuitenkin esimerkiksi todeta, että asumistyytyväisyyden ja hyvinvoinnin kannalta ei välttämättä ole keskeistä se, asuuko kerros-, rivi- vai omakotitalossa, vaan enemmänkin se, millaisia toiminnan ja elämisen muotoja asumisratkaisu mahdollistaa. Kerrostaloasuminen voi siis olla hyvinkin erilaista tiiviisti rakennetussa ja aina eläväisessä kantakaupungissa, rauhallisuutta ja luonnonläheisyyttä tavoittelevassa nukkumalähiössä, tai vaikkapa vilkkaasti liikennöidyn joukkoliikenneväylän ja peruspalveluiden lähellä sijaitsevassa pienkerrostalossa.

Käytännön tasolla ei ole olemassa yhtä ”kerrostaloasumisen kulttuuria”, vaan lukuisa joukko käytäntöjä siitä, mitä kerrostalossa ja ylipäänsä kaupunkimaaisessa ympäristössä asuminen tarkoittaa. Jos ihmisillä on kielteinen mielikuva kerrostalosta asumismuotona, tämä kertoo ensisijaisesti siitä, miten onnistuneita tai epäonnistuneita tähänastiset ratkaisut ovat olleet. Huomattavasti vähemmän – tai ei juuri lainkaan – tietoa saadaan siitä, minkälaiset ratkaisut nykypäivänä tosiasiaa koettaisiin tyydyttäväksi tai hyvinvointia edistäviksi, jos niitä vain olisi tarjolla. Asumispreferenssikyselyjen pohjalta voidaan siis vetää hyvin rajallisesti johtopäätöksiä siitä, mitä kokonaisvaltaisen kaupunkihyvinvoinnin edistämiseksi voisi tai tulisi kaupunkisuunnittelun ja rakentamisen kautta tehdä.

Oma keskustelunsa liittyy väestötiheyden ja ympäristön koetun laadun välisiin todennettaviin yhteyksiin ja siihen, millaisia hyvinvointivaikutuksia kaupunkirakenteen tiivistämisellä voisi olla. Tässä en voi mennä yksityiskohtiin, mutta kokonaisvaltaisen kaupunkihyvinvoinnin kannalta empiiristen tutkimusten tulokinnassa olisi pelkän tiivistystarkastelun sijaan hyvin keskeistä se, miten eri tiiviyksien kaupunkiympäristöt on toteutettu eli millaisia konkreettisia suunnitteluratkaisuita menneinä vuosina ja vuosikymmeninä on tehty. Lievästi kärjistäen voidaan siis sanoa, että tiiviyksien ja hyvinvoinnin välinen yhteys on kaupunkiympäristön suunnittelun kehittämisen kannalta epärelevantti seikka siihen saakka, kunnes saadaan huomattavasti yksityiskohtaisemmin selville, mitkä nimenomaiset ominaisuudet ja tekijät tiiviissä tai väljässä ympäristössä joko edistävät tai haittaavat kokonaisvaltaista hyvinvointia.

Vastauksena tämänkaltaisiin kysymyksiin onkin kehitetty paikkatietopohjaista tutkimusta, jonka avulla pyritään kartoittamaan ympäristön

hyvää tai huonoa kokemuksellista laatua konstituoivia tekijöitä ja paikallistamaan niitä jo olemassa olevaan ympäristöön (ks. esim. Kyttä & al. 2013; 2016). Tällaisen lähestymistavan merkittävänä haasteena on uuden ympäristön luominen saadun tiedon pohjalta: rakenteellisesti ja toiminnallisesti valmista ympäristöä ei sellaisenaan voi kopioida muualle. Monet tunnistetut ympäristön arvot ja merkitykset ovat myös siinä mielessä vahvasti paikkasidonnaisia, että ne ovat muotoutuneet paikassa asumisen ja elämisen myötä, ja niiden kehittyminen on voinut viedä vuosia tai vuosikymmeniä.

Kokemuksellinen hyvinvointi ja kaupunkiympäristön monimuotoinen estetiikka

Kokonaisvaltaista kaupunkihyvinvointia ja sen kokemuksellista ulottuvuutta on mielekästä tarkastella myös ympäristöestetiikan kannalta, sillä ympäristön estetiikka ja esteettisyys ovat ympäristön kokemisen kannalta erittäin keskeisiä ilmiöitä. Juuri estetiikan ja ympäristön esteettisen kokemisen kautta päästään hyvin käsiksi siihen monimuotoisuuteen, joka on tyypillistä urbaanille ympäristölle. Tällaisella metodologisella osaamisella voi olla huomattavaa relevanssia myös hyvinvointitutkimukselle, jolle partikulaarisia ympäristötekijöitä ja kokemuksellista hyvinvointia toisiinsa yhdistävät välitysmekanismit ovat ajoittain haasteellisia.

Vaikka alueellisessa hyvinvointitutkimuksessa esteettisyys on toisinaan ymmärretty nimenomaan fyysisen ja jopa luonnonympäristön ominaisuudeksi (ks. Ballas 2013) – eräänlaisena vastakohtana ihmislähtöisille ja sosiaalisille hyvinvointitekijöille – etenkin kaupunkiympäristössä esteettisyys liittyy kuitenkin hyvin keskeisesti juuri ihmisten toimintaan ja siihen, millä tavalla erilaiset inhimilliset intentiot sekä interventiot ympäristössä ilmenivät (Berleant & Carlson 2007; Berleant 2012a). Kaupungissa esteettisyys on siis oleellisesti osa sosiaalista ympäristöä, tai kenties pikemminkin osa sitä vuorovaikutusta, joka sosiaalisen ja fyysisen sekä kulttuurin ja luonnon välillä kaupungissa jatkuvasti tapahtuu (von Bonsdorff 2005). Ympäristöestetiikan piirissä on kehitelty myös aivan erityistä arjen estetiikkaa, jonka keskiössä on nimenomaan ihmisten jokapäiväinen toiminta – arjessa oleminen ja tekeminen – ja sen esteettiset ulottuvuudet (ks. esim. Haapala 2005).

Siinä missä sosiaalinen tasa-arvo ja tuloerojen minimointi on tunnistettu hyvinvointia edistäviksi tekijöiksi (Ballas 2013), kokemuksellisen ja esteettisen tasa-arvon toteutumisesta kaupunkiympäristössä sekä tähän liittyvistä hyvinvointivaikutuksista ei toistaiseksi ole juurikaan puhuttu. Sosiaalisen ja taloudellisen tasa-arvoisuuden yhteys hyvinvointiin perustuu hyvinvointikokemuksen suhteellisuuteen ja vertailun vaikutuksiin; kiteytetysti voidaan sanoa, että mikäli naapurilla menee huomattavasti paremmin, oma hyvinvointi koetaan alemmaksi kuin se koettaisiin sosioekonomisessa mielessä vertaisten joukossa. Analogisesti voi ajatella esteettistä tasa-arvoa: mikäli aistiympäristössä ei ole mitään omaa ja omaksi koetua – vain vieraita ja vieraannuttavia elementtejä – syntyy helposti kokemus alisteisesta asemasta suhteessa muuhun väestöön tai niin sanottuun valtavirtaidentiteettiin.

Ympäristöestetiikan piirissä onkin kehitystä ajatusta kaikille yhteisistä ”aistivarannoista” (*perceptual commons*), jotka ovat hyvän ja laadukkaan elämän perusedellytyksiä ja joihin kaikilla tulisi taten olla tasapuolinen pääsy (Berleant 2012b; ks. myös Blanc 2013). Hyvinvointikysymysten näkökulmasta on keskeistä, että aistivarannoiltaan rikas ympäristö sisältää runsaasti tarjoutuvia ja lähtökoh- tia positiivisiin aistikokemuksiin, joilla puolestaan on oleellinen merkitys juuri koetun ja kokemuksellisen hyvinvoinnin kannalta. Tällaisen käsityksen ongelmaksi muodostuu kuitenkin itse aistimisen moninaisuus ja monimuotoisuus eli se, että yhteinen ympäristömme aistitaan ja koetaan tosi- asiassa lukemattomin eri tavoin biologisista ja sosiokulttuurisista taustatekijöistä riippuen. Esteettisen tasa-arvon ajatusta ei siis välttämättä voi perustaa aidosti universaalien aistivarantojen varaan, sillä ympäristön yleisesti tunnistetut ominaisuudet ja ominaispiirteet eivät lähtökohtaisesti aiheuta samanlaista reaktiota kaikissa ihmisissä – joissain tapauksissa reaktiot voivat olla jopa täysin vastakkaisia. Silti on mahdollista tavoitella kaupunkiympäristöä, joka on aistivarannoiltaan rikas eli joka sisältää runsaasti tarjoutuvia tai lähtökoh- tia positiivisiin aistikokemuksiin erilaisista sosiokulttuurisista taustatekijöistä huolimatta.

Monimuotoisuuden haaste ja kokonais- valtainen kaupunkihyvinvointi

Aistivarannoiltaan rikkaan ja esteettisesti tasa- arvoisen ympäristön haaste koskee erityisesti kaupunkia, sillä kaupunkilaisten muodostamaan ihmisjoukkoon mahtuu tyypillisesti hyvinkin erilaisia henkilö- ja kulttuurihistorioita. Suomen kannalta haaste on tänä päivänä todella merkittävä monestakin syystä: 1) Suomi kaupungistuu ennennäkemätöntä vauhtia ja kaupunkilaisten lukumäärä kasvaa tulevaisuudessa huomattavas- ti (Aro 2016); 2) kaupunkimme ovat nykyisel- lään lähinnä joko modernistisen ”eliittiarkkiteh- tuurin” näyttämöitä tai vaihtoehtoisesti mitäänsa- nomattomia ympäristöjä ilman havaittavaa iden- titeettiä, eivätkä ne taten tarjoa riittävästi koke- muksellista tarttumapintaa ”tavallisille” kaupun- kilaisille (ks. esim. Jalkanen 2001; Nyman 2003); ja 3) suunnittelukoneistomme- ja kulttuurimme eivät edelleenkaan jostain syystä tunnista moni- kulttuurisuuden ja asumisen monimuotoistumi- sen aiheuttamia muutospaineita, ja kaupunkiym- päristöä suunnitellaan yhä varsin kapealle väestö- ryhmälle (Krokkfors 2016; Lapintie 2014). Kuit- tenkin myös Suomen väestöpohja tulee entis- tä monimuotoisemmaksi erilaisten alakulttuuri- en nousun ja lisääntyneen maahanmuuton myö- tä. Tämän muutoksen aiheuttama monikulttuu- risuuden ja kaupunkiympäristön esteettisen mo- nimuotoisuuden haaste puolestaan rikkoo illu- sion tietystä esteettisestä yhtenäiskulttuurista, jo- ta ei ehkä koskaan ole ollutkaan olemassa – mutta joka on silti sisäänrakennettuna suunnittelujärjes- telmäämme ja suunnittelukulttuuriimme (ks. Vi- hanninjoki 2015).

Urbaanin monimuotoisuuden vaalimi- nen tai edistäminen ei lähtökohtaisesti ole (kaupunki)taloudellinen strategia, vaan kyse on ensisijaisesti kokemuseräisistä ja taten laadullisista seikoista sekä niiden merkityksestä kaupun- gin ja ennen kaikkea sen asukkaiden hyvinvoin- nille. Tästä huolimatta on selvää, että laadulliset ja taloudelliset tekijät ovat vuorovaikutuksessa. Kut- ten kaupunkitutkimuksen piirissä on jo jonkin ai- kaa tiedostettu (ks. esim. Clark & al. 2002; Flo- rida 2002), kaupunkiympäristön laatua konstitu- oivat seikat ovat huomattavia vetovoimatekijöitä, jotka sekä houkuttelevat haluttuja veronmaksajia että muutenkin edistävät kaupungin elinvoimai- suutta ja jotka näin ollen on väistämättä otettava huomioon osana laajasti ymmärrettyä kaupunki-

taloutta. Urbaani monimuotoisuus ei siis oikeastaan ole suunnittelun tavoite, vaan kaupunkiympäristön perustavanlaatuisen ominaisuus, johon kokonaisvaltaisen kaupunkiyhdyntöinnin tavoittelun olisi lähtökohtaisesti perustettava.

Kaupunkiympäristön esteetikan kannalta tämä tarkoittaa ennen kaikkea sitä, että vaikka esteettisyyden ja esteettisen monimuotoisuuden vaaliminen ei välttämättä lyhyen aikavälin laskelmissa näytä kustannustehokkaalta tai muuten taloudellisesti kannattavalta toimenpiteeltä, epäesteettinen

ja esteettisesti epätasa-arvoinen ympäristö ei mahdollista urbaanin yhteisön todellista kukoistusta, mikä puolestaan voi tulla huomattavan kalliiksi pitkällä tähtäimellä. Kaupungin esteettiset arvot eivät siis ole jotain sellaista, joka voidaan saavuttaa tai johon on varaa vasta sitten, kun kaupunkitalous on muuten kunnossa. Enemminkin kyseessä on perustavalaatuinen lähtökohta, johon niin taloudellisen kuin sosiaalisen, kulttuurisen ja ekologisenkin kestävyuden tavoittelun on viime kädessä pohjaututtava.

KIRJALLISUUS

- Aro, Timo: Suomi kaupungistumisen näkökulmasta 2030. ARA-päivät, 2016. www.slideshare.net/ARAViesti/suomi-kaupungistumisen-nkkulmasta-2030-timo-aro (luettu 29.11.2016)
- Ballas, Dimitris: What makes a 'happy city'? *Cities* 32 (2013), 39–50.
- Berleant, Arnold: Distant Cities. Thoughts on an Aesthetics of Urbanism. Teoksessa Berleant, Arnold: *Aesthetics beyond the Arts: New and Recent Essays*. Abingdon: Routledge, 2012a.
- Berleant, Arnold: The Aesthetic Politics of Environment. Teoksessa Berleant, Arnold: *Aesthetics beyond the Arts: New and Recent Essays*. Abingdon: Routledge, 2012b.
- Berleant, Arnold & Carlson, Allen (toim.): *The Aesthetics of Human Environments* (johdanto). Peterborough: Broadview Press, 2007.
- Blanc, Nathalie: Aesthetic Engagement in the City. *Contemporary Aesthetics* 11 (2013). www.contempaesthetics.org/newvolume/pages/article.php?articleID=683 (luettu 22.6.2016)
- von Bonsdorff, Pauline: Building and the Naturally Unplanned. Teoksessa Light, Andrew & Smith, Jonathan M. (toim.): *The Aesthetics of Everyday Life*. New York: Columbia University Press, 2005.
- Clark, Terry Nichols & Lloyd, Richard & Wong, Kenneth K. & Jain, Pushpam: Amenities Drive Urban Growth. *Journal of Urban Affairs* 24 (2002): 5, 493–515.
- Florida, Richard: *The rise of the creative class*. New York: Basic Books, 2002.
- Haapala, Arto: On the Aesthetics of Everyday: Familiarity, Strangeness, and the Meaning of Place. Teoksessa Light, Andrew & Smith, Jonathan M. (toim.): *The Aesthetics of Everyday Life*. New York: Columbia University Press, 2005.
- Jalkanen, Riitta: Mietteitä kaupunkisuunnittelusta. Teoksessa Vihinen, Pauliina (toim.): *Piirrän talon – piirrän kaupungin*. Helsinki: Rakennustieto, 2001.
- Karisto, Antti: Arkiviitityvyyden aika, kaupunkipolitiikan pehmeä puoli. Teoksessa Antikainen, Janne & Pyöriä, Tarja (toim.): *Kaupunkiseutujen kasvun aika*. Helsinki: Sisäasiainministeriö, 2004.
- Kortteinen, Matti & Tuominen, Martti & Vaattovaara, Mari: Asumistoiveet, sosiaalinen epäjärjestys ja kaupunkisuunnittelu pääkaupunkiseudulla. *Yhteiskuntapolitiikka* 70 (2005): 2, 121–131.
- Krokkfors, Karin: Towards Diverse and Resilient Housing Production: On Conditions of Invention. Teoksessa Gromark, Sten & Ilmonen, Mervi & Paadam, Katrin & Støa, Eli (toim.): *Ways of Residing in Transformation. Interdisciplinary Perspectives*. Farnham: Ashgate, 2016.
- Kyttä, Marketta & Broberg, Anna: The Multiple Pathways between Environment and Health. Teoksessa Cooper, Rachel & Burton, Elizabeth & Cooper, Cary L. (toim.): *Wellbeing and the Environment: Wellbeing: A Complete Reference Guide, Volume II*. Chichester: John Wiley & Sons, 2014.
- Kyttä, Marketta & Broberg, Anna & Haybatollahi, Mohammed & Schmidt-Thomé, Kaisa: Urban happiness: context-sensitive study of the social sustainability of urban settings. *Environment and Planning B: Planning and Design* 43 (2016), 34–57.
- Kyttä, Marketta & Broberg, Anna & Tzoulas, Tuija & Snabb, Kristoffer: Towards contextually sensitive urban densification: location-based softGIS knowledge revealing perceived residential environmental quality. *Landscape and Urban Planning* 113 (2013), 30–46.
- Lapintie, Kimmo: Ilmaston muutos ja elämän virta. *Kestävä kehitys ja asumispreferenssit. Yhdyskuntasuunnittelu* 46 (2008): 1, 24–39.
- Lapintie, Kimmo: Intohimon hämähä kohde. Mitä asukas haluaa? *Yhdyskuntasuunnittelu* 48 (2010): 2, 41–57.
- Lapintie, Kimmo: Miksi monikulttuurisuus ei mahdu suunnittelijan suuhun – eikä päähän? *Yhdyskuntasuunnittelu* 52 (2014): 3, 36–44.
- Nyman, Kaj: *Sinisilmäisyyden aika: suunnittelun myyntejä 1950–2000*. Helsinki: Rakennusalan kustantajat RAK, 2003.
- Puustinen, Sari: *Suomalainen kaavoittajaprofessio ja suunnittelun kommunikatiivinen käänne*. Espoo: Teknillinen korkeakoulu, 2006.
- Saarinen, Arttu & Airio, Ilpo & Kaikkonen, Risto & Luoma, Minna-Liisa: Onnellisuus erityyppisillä asuinalueilla. *Yhteiskuntapolitiikka* 78 (2013): 5, 520–532.
- Saarinen, Arttu & Rasinkangas, Jarkko & Kaikkonen, Risto & Luoma, Minna-Liisa: Onnellisuus Turun eri asuinalueilla. *Yhdyskuntasuunnittelu* 52 (2014):

3, 10–35.

- Sairinen, Rauno & Manninen, Rikhard & Peltonen, Lasse & Wiik, Maarit: Ympäristöterveys yhdyskuntasuunnittelussa. Näkökulmia hyvinvointia edistävään elinympäristöön. Helsinki: Ympäristöministeriö, 2006.
- Sauli, Hannele: Koettu hyvinvointi osaksi elinolotutkimusta. Hyvinvointikatsaus 12 (2011):1. www.stat.fi/artikkelit/2011/art_2011-03-07_006.html (luettu 22.6.2016)
- Simpura, Jussi: Kaupunkihyvinvointi ja sen indikaattorit. Teoksessa Antikainen, Janne & Pyöriä, Tarja (toim.): Kaupunkiseutujen kasvun aika. Helsinki: Sisäasiainministeriö, 2004.
- Strandell, Anna: Asukasbarometri 2010. Helsinki: Suomen ympäristökeskus, 2011.
- Vasanen, Antti: Asuinpaikkana kaupungin keskusta. Asuimispreferenssit ja asumisviihtyvyys Turun keskustassa. Yhdyskuntasuunnittelu 48 (2010): 1, 6–23.
- Vihanninjoki, Vesa: Kaupunkiympäristön estetiikka hyvinvointikysymyksenä. Esteettinen laatu maankäyttö- ja rakennuslaissa. Teoksessa Haapala, Arto & Puolakka, Kalle & Rannisto, Tarja (toim.): Ympäristö, estetiikka ja hyvinvointi. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, 2015.